

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

Кафедра естрадного на народного співу

НОСОВА МАРГАРИТА ВОЛОДИМИРІВНА

**ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
МАГІСТЕРСЬКОГО ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ**

на тему: Роль української патріотичної пісні у військовий час

на здобуття освітнього ступеня «магістр»
за другим (освітньо-професійним) рівнем вищої освіти
галузі знань: 02 Культура і мистецтво
спеціальності: 025 Музичне мистецтво

Теоретичне обґрунтування творчого мистецького проєкту
містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело
_____ Носова Маргарита Володимирівна

підпис здобувача

Творчий керівник: Теслер Т. М., старший викладач, кандидат
мистецтвознавства

Науковий керівник: Теслер Т. М., старший викладач, кандидат
мистецтвознавства

ЗМІСТ

ВСТУП	стор. 3
РОЗДІЛ 1.	
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПІСНІ	
1.1. Патріотичний пісенний фольклор козацької доби	стор. 7
1.2. Військово-патріотичні пісні ХХ століття	стор. 13
Висновки до Розділу 1	стор. 20
РОЗДІЛ 2.	
СТИЛІ ТА ЖАНРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПАТРІОТИЧНОЇ ПІСНІ	
2.1. Осучаснення патріотичних пісень минулого	стор. 22
2.2. Рок- та реп-формати	стор. 24
2.3. Поп пісні	стор. 27
Висновки до Розділу 2	стор. 28
РОЗДІЛ 3.	
АНАЛІЗ ПАТРІОТИЧНИХ ПІСЕНЬ 2022-2024 рр.	
3.1. Пісні, які передають внутрішній стан військових	стор. 30
3.2. Пісні, які мотивують	стор. 31
3.2. Пісні про вдячність і шану військовим	стор. 32
3.3. Пісні-реквієми	стор. 33
Висновки до Розділу 3	стор. 34
ВИСНОВКИ	стор. 36
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	стор. 38

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми науково-дослідної роботи.

На початку ХХ століття стало зрозумілим та природним відрізняти одну націю від іншої не за кордонами штучних монархічних імперій, а за ментальними, народно-культурними, мовно-діалектними межами. Людство було не готове до такого стрімкого повороту, це вилилося у тоталітарні режими, націоналізм, Світові війни та керовані геноциди. Однак, закони розвитку модерного суспільства диктували ще більшу егалітарність та масовість культури. Зрештою, в інформаційну добу ми бачимо, як кількість носіїв одного типу культури просто ковтає якість носіїв іншого типу. І саме тепер як ніколи раніше стало актуальним та показовим формування та значущість для минулого та сьогодення народних ментальних мотиваторів у вигляді таких здавалося б малозначущих раніше показників, як пісня, а саме народна, патріотична.

Наприклад, О.С. Дзинглюк і В.А. Гречиха зазначають, що близько 70% молоді світу серед різних видів дозвілля віддає перевагу музиці. Тому проблема наповнення зокрема сучасної української пісні є не менш актуальною, як і в інших сферах мистецтва. Тож не дивно, що в останні десятиліття українські музиканти активно висловлюють свою громадянську позицію, зокрема через створення патріотичних пісень [1, с. 119].

Так, пісня, як синтетичний твір впливає на емоційну атмосферу людини «міжнародною мовою», музикою, з іншого боку, текст пісні оволодіває думками людини. Патріотична пісня у цьому плані діє ще більш ефективно, бо насичена до болю близькими та живими образами, має надзвичайно сильний об'єднуючий інструментарій, закликає до конкретних дій або спільних для сотен тисяч людей резонуючих сентенцій. Крім того, патріотична пісня, навіть коли вона має конкретного автора, за своїм метаісторичним спрямуванням, ліроепічним світобаченням завжди тяжіє до

фольклорних форм, є яскравим виразником національної культури, формує і концентрує в собі ментальну парадигму народу.

Таким чином, **актуальність теми** науково-дослідної роботи обумовлена тим, що давній та сучасний фольклор, патріотичні пісні минулого та сьогодення саме зараз є потужним маркером захищеності нації, її конкурентоспроможності, креативності, духовної безпеки.

Україна зараз перебуває у стані війни за Незалежність, ідентичність, життєвість, цілісність, за право на власне майбутнє та успішність. Україна щодня відбиває ворожі повітряні атаки та мотопіхотні штурми, але в цей же час триває інформаційна, ментальна війна. Яка роль української патріотичної пісні у збереженні ментального здоров'я українців упродовж століть? Яким чином патріотична пісня сьогодні допомагає українцям долати більш чисельного та озброєного ворога? Спробам розв'язати ці питання і покликане це дослідження.

Зв'язок з науковими програмами, темами, планами. Науково-дослідна робота виконана на кафедрі естрадного та народного співу Харківської державної академії культури відповідно до базової наукової теми кафедри «Специфіка та тенденції сучасного естрадного вокального виконавства».

Мета дослідження - визначити роль української патріотичної пісні у військовий час.

Досягнення цієї мети потребує вирішення таких основних *завдань*:

- простежити пісенну традицію патріотичного спрямування в українській музичній культурі від козацької доби до сьогодення;

- виокремити основні стилі та жанри сучасної української патріотичної пісні;

- провести музичний аналіз сучасних українських патріотичних пісень.

Об'єкт дослідження – українські пісні як феномен національної культури.

Предмет дослідження – українські патріотичні пісні минулого і сьогодення, що безпосередньо пов'язані з переживанням військового часу, їх культурно-історичний та ідейно-естетичний зв'язок.

Методологічну базу дослідження складає метод історичного контексту та історичного музикознавства (у першому розділі), метод типологізації (у другому розділі) та метод музикознавчого аналізу пісень (у третьому розділі). Висновки у кожному з розділів та підсумки всього дослідження виконані за допомогою методів культурологічного синтезу, соціології культури та культурної антропології.

Теоретичну базу науково-дослідної роботи складають праці провідних українських та зарубіжних науковців з проблем:

патріотично-виховна роль музичного мистецтва та патріотичної пісні (Дзинглюк О.С., Гречиха В.А. [1], Мозгальова Н. Г., Новосадова А. А., Лученко О. В. [9], Павлюк Н., Малашевська І., Науменко М. [13], Радчук Н. І. [15]);

специфіка та динаміка історичних змін української патріотичної музики (Козаренко О. [5], Корній Л. П. [6], Муха А. І. [11], Франко І. Я. [25])

музичний та виконавський стилі як варіативність інтерпретацій (Катрич О. [3], Лігус О. М., Лігус В. О. [7], Москаленко В. [10], Чабаненко Н. А. [28], Шип С. В. [26])

концептуальне музикознавство та музична критика в сучасній Україні (Марік В. [8], Чекан Ю. [27])

стрілецькі та повстанські пісні в контексті етнічних традицій та авторських новацій (Кобрин Н. В. [4]).

Наукова новизна дослідження полягає в музичному аналізі українських патріотичних пісень 2022-2024 років у контексті їх історичної тяглості, традиційності та новації у сфері музичної культури України останніх п'яти-шести століть. Також дослідження робить спробу виявити тенденції процесів в українській культурі, що тривають, і таким чином спрогнозувати місце патріотичної пісні в українській культурі і суспільстві у найближчі роки.

Практична значення дослідження полягає в тому, що воно може бути використане у навчальних програмах з шкільних та академічних курсів з історії та культури України, захисту України, українознавства тощо. Дослідження може також бути корисним для промоції української культури у міжнародних проєктах, форумах гуманітарної та культурної підтримки, популяризації української культури та збереження культурної спадщини. Результати дослідження можуть бути використані в організації культурних проєктів, ток-шоу, концертів, вечорах пам'яті, виставок, ярмарок ідей тощо.

Апробація результатів дослідження. Науково-дослідна робота обговорювалася на засіданнях кафедри естрадного та народного співу Харківської державної академії культури. Матеріали та висновки науково-дослідної роботи були проголошені на Міжнародній науково-теоретичній конференції молодих учених 18–19 квітня 2024 р. [Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених, 18–19 квітня 2024 р. У 2 ч. Ч. 1 / За ред. Н. Рябухи та ін. — Харків : ХДАК, 2024. — 320 с. (с. 245-247)].

Публікації. За матеріалами проведеного дослідження були опубліковані тези «Проблема авторства пісні «Ой, у лузі червона калина» у збірнику матеріалів всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених (Харків, ХДАК, 2024).

Структура роботи: науково-дослідна робота складається з трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків і списку використаних джерел (загалом 28 позицій). Загальна кількість сторінок роботи - 38.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПІСНІ

1.1. Патріотичний пісенний фольклор козацької доби.

Думи – це національний словесно-музичний епос України, тісно пов'язаний з епохою Козаччини та національно-визвольними війнами XV-XVIII століть. Вони складаються з понад двохсот віршованих рядків і виконуються речитативом у супроводі кобзи, бандури або ліри. Думи поєднують поетичну та музичну творчість, впливаючи на розвиток інших жанрів, і відзначаються трагедійністю, героїчним пафосом і ліризмом.

Основною темою дум є боротьба з турецько-татарськими нападниками, литовськими князями та польськими феодалами, з кульмінацією в XVI-XVII століттях. Термін «дума» вперше використав С. Сарницький у 1587 році для опису співів про загиблих воїнів. Пізніше М. Максимович увів цей термін у фольклористику, підкреслюючи їхню відмінність від звичайних пісень [2, с. 190-191].

Думи поділяються на дві групи: старша верства, яка відображає боротьбу з турецько-татарськими загарбниками, починаючи з XV століття, та новіша верства, присвячена Національно-визвольній війні 1648—1654 років проти польсько-шляхетського панування. Відомо понад тридцять сюжетів у більше ніж трьохстах варіантах. До старших дум належать такі твори, як «Про азовських братів», «Про самарських братів», «Плач невольників у турецькій неволі», «Про козака Голоту», «Про Марусю Богуславку» та інші. До новіших дум відносяться «Хмельницький і Барабаш», «Про Корсунську перемогу», «Богдан Хмельницький і Василій Молдавський», «Білоцерківський мир» тощо.

Думи про Хмельниччину вирізняються оптимістичним та реалістичним характером. Найбільше варіантів збереглося у старшій верстві дум, таких як «Про азовських братів», «Про Марусю Богуславку», «Невольники на каторзі», які відображають страждання українського народу в період

бездержавності. Музика цих дум має експресивно-драматичний характер і часто використовує дорійський хроматизований лад [2, с. 192-193].

Думи прославляють мужність захисників Вітчизни під час походів («Про козака Голоту», «Про отамана Матяша старого», «Про Івася Коновченка») та охоплюють побутові теми («Прощання козака з родиною», «Про вдову і трьох синів»). Успішні військові походи козаків проти татар і турків, їхня відвага та героїзм стали об'єктом звеличення. Гіперболізація подвигів героїв є характерною рисою епосу, як це видно в думках «Про отамана Матяша старого» та «Про Івася Коновченка» [2, с. 194].

Героїчні думи продовжили традиції давньоруських билин, але мають більш реальну історичну основу, особливо в період Хмельниччини. Центральним героєм дум є козацтво, яке брало участь у військових походах і дипломатичних перемовинах. Думи старшої верстви містять моралізаторські елементи, такі як шанування батьківського благословення, звеличення побратимства та осуд віроломства і жадібності. Основним регіоном їхнього розвитку було Південне і Центральне Лівобережжя України, з часом вони поширилися на північ. Інтонаційна структура дум збереглася незмінною з часів записів XIX століття до пізніших періодів [2, с. 195].

Інструментальний супровід дум має імпровізаційний характер, використовуючи квінтові педалі тоніки та доміанти, які накладаються на основний мотив. Ладова шкала змінюється в залежності від інструмента. Мелодія дум, включаючи хроматизми, відображає жалібні «невольницькі» плачі, східні впливи та європейський хроматизм. Семантика мелосу є складнішою, адже він перегукується з пісенними традиціями південної Слов'янщини, Карпат і Балкан, де домінує модальний дорійський лад. Імпровізований речитатив дум тісно пов'язаний із пастушою культурою південних слов'ян і Близького Сходу, подібно до молдавських пастуших пісень [2, с. 209].

Співанки-хроніки — це жанр української народної епіки, що виник у Карпатах, охоплюючи пісні про опришків, національно-визвольні війни XVII-XIX століть та трагічні події з життя звичайних людей. Вони мають

великий обсяг (до 200 віршів), коломийковий розмір та характерні початки. Мелодії виконуються в речитативно-імпровізаційному стилі і мають регіональні особливості. Жанр залишається активним, зокрема в записах, відомих як «новотвори». Вперше його було представлено в томі «Співанки-хроніки» (1972). Творча індивідуальність виконавців та спадковість грають важливу роль. Співанки-хроніки поділяються на епічні, соціально-побутові, родинно-побутові та сатирично-гумористичні. Вони виконують комунікативну функцію, зберігаючи локальний колорит. Найчастіше складаються у коломийковому вірші, а тексти відображають місцеві діалекти. [2, с. 215].

Особливості співанок-хронік виявляються в їхній музичній формі та психологічному впливі на слухачів. Музична мова цього жанру спирається на карпатську пісенність, споріднену з українською епічною піснею. Мелодії зазвичай підпорядковані тексту та мають «фоновий» характер, що підсилює інформативність і зосередженість на оповіді. Виконавці зазвичай використовують одну-дві улюблені мелодії, варіюючи або повторюючи їх. Музичний елемент суттєво впливає на емоційне сприйняття, передаючи внутрішні імпульси виконавця, а також важливі нюанси агогіки, психологічні акценти та тембр голосу [2, с. 217-218].

Мовна динаміка в хроніках не завжди є послідовною навіть в рамках одного твору. Акцентна узгодженість слова й музики найвища в перших строфах, а потім знижується, коли мелодія стабілізується в свідомості виконавця. Деякі співаки похилого віку рецитують текст у швидкому темпі, роблячи паузу після чотирнадцятискладової групи, підкреслюючи смислові акценти невеликими змінами висоти голосу. Такі рецитації нагадують замовляння чи псалмодії.

Пісенним хронікам властивий розвиток кількох мелодійних мотивів на стабільній ритмічній основі, з повторенням, наприклад, другого рядка. Багато мелодій, як-от «Баламуте, вийди з хати» на Волині або «Наша пані цесарева» на Тернопільщині, використовуються для підтекстовок. Співанки-хроніки є молодшим жанром епічної пісенності, тісно пов'язаним із баладами та

історичними піснями, але мають свої унікальні риси. Їхня мелодика відображає взаємодію слова й музики з новими гармонічними елементами, виражаючи історичну та побутову достовірність. У ХХ столітті тематичний діапазон жанру розширився, включаючи гумористичні та моралістичні твори [2, с. 223-224].

Історичні пісні відображають важливі етапи суспільного розвитку та є частиною української героїчної епіки поряд із думами. Вони можуть бути класифіковані за жанрами народної творчості та конкретними історичними подіями. Чим ближче пісні до подій, тим вони достовірніші; з віддаленням зростає міфологізація. Мелодика історичних пісень відображає мислення середовища, в якому вони виникли, та має суспільну значущість, що забезпечує їх періодичне відродження. Наприклад, козацькі пісні, такі як «Ой на горі там женці жнуть», виконувалися під час війни.

Історичні пісні почали розвиватися як важливий різновид громадянської епіки в XIV—XV століттях, відображаючи процес формування української нації. Найдавніший запис української історичної балади про Штефана-воєводу свідчить про її популярність навіть за межами України. Багато старовинних пісень не збереглися у мелодіях, оскільки їх важче було записувати [2, с. 227].

Історичні пісні часто порушують тему поєдинку козаків з турками та татарами, подібно до дум. Наприклад, пісня «Пишний, гордий паничу» має спільні риси з думами про Івася Коновченка та Голоту. Турецько-татарські напади, які становили загрозу для всіх слов'ян, створили спільний фонд історичних балад, таких як «Теща в полоні зятя», «Про трьох сестер у турецькому полоні», «Про Сербина», які відомі в українському, польському, чеському та болгарському фольклорі. Одна з таких пісень про турецький полон, записана на Закарпатті, відтворює мовний говір і спосіб мислення цього регіону через речитативний тип мелосу з кінцевими аугментаціями [2, с. 228-229].

Боротьба з турецькими загарбниками знайшла відображення в героїко-патріотичних піснях, таких як про здобуття фортеці Варни козаками в 1605

році. Козацькі пісні, наприклад, «Пісня про Байду», прославляють героїв, таких як Дмитро Вишневецький, засновник Запорозької Січі.

Пісні національно-визвольного руху, такі як «Ой на горі та женці жнуть», прославляють героїзм козацьких гетьманів. «Гей, не дивуйте, добрії люди» відображає подвиги Богдана Хмельницького. Історичні пісні характеризуються соціальними й героїчними мотивами, структурами (4+4), (4+4+6) або (6+6), а також реалістичним підходом, критичним ставленням до дійсності, з елементами гумору та сатири [2, с. 230-234].

Історична хроніка про Данила Нечая широко популярна в Україні і має безліч варіантів. Незважаючи на локальні модифікації, сюжети та типові словесні формули залишаються незмінними. Варіанти з Правобережжя виконуються в коломийковому розмірі, тоді як з Слобожанщини та Наддніпрянщини використовують нерівноскладовий вірш і епічні кінцівки, що мають чітку ритмічну структуру та локальну специфіку [2, с.235- 236].

Козацькі пісні. Українські пісні XVII—XVIII століть вирізняються серед фольклору інших слов'янських народів завдяки впливу козацтва, яке стало символом боротьби за незалежність. Історичні пісні часто ототожнюються з козацькими, оскільки козацтво активно брало участь у суспільних подіях цього часу, і фольклористи розглядають їх в тісному зв'язку.

Козацькі пісні відображають життя, психологію та боротьбу козаків, а також їх повсякденність. Наприклад, у пісні «Ой на горі та женці жнуть» містяться узагальнені образи, які можна класифікувати на три групи: 1) з історичним підтекстом; 2) про козацьке побутування; 3) ліричні пісні, що згадують козаків.

Історичні пісні розкривають долю козаків і мають епічний стиль. Стародавні пісні ілюструють руйнування України татарами та турками і пояснюють причини виникнення козацтва. Наприклад, пісня «Ревуть води, шумлять лози» демонструє контраст між мажорною мелодією та драматичним змістом. Пісні, що описують побут козаків, показують їхнє життя через від'їзди з дому, повсякденні козацькі справи та загибель,

підкреслюючи конфлікт між сімейними і громадськими інтересами [2, с. 256-257].

Мелодика козацьких пісень поєднує нові музичні елементи (мажорно-мінорні структури) з давніми традиціями (діатоніка), створюючи яскраві та виразні мелодії. Більшість козацьких мелодій характеризуються хроматизмом і поширені на територіях, де зустрічаються плагальність і ампліфікація. Виконавські стилі можна поділити на кантиленний (пісенний) і парландовий (речитативний), причому останній має епічний і героїчний характер.

Парландо поєднується із сольним співом і активно розвивалося серед кобзарів. Кантиленний стиль, що є більш поширеним, характеризується гармонійним мінором, повільними темпами та емоційною стриманістю.

Козацькі пісні XV—XVII століть зображують козаків як захисників рідної землі. Пісні визвольної війни (1648—1654) оспівують військові подвиги, тоді як руйнування Запорозької Січі (1775) призвело до створення епічно-сумних творів. Козацькі пісні прагнуть до історичної достовірності, уникаючи казкових елементів і використовуючи героїзацію, як у пісні про Байду [2, с. 261-263].

1.2. Військово-патріотичні пісні ХХ століття.

Стрілецькі пісні. У ХІХ – на початку ХХ століття Галичина була однією з найбідніших провінцій Австрійської імперії, і український національний рух тут розпочався досить пізно. Перші його прояви пов'язані з діяльністю Товариства греко-католицьких священиків та літературного гуртка «Руська трійця», які активно популяризували українську культуру. Події середини ХІХ століття, зокрема «Весна народів» 1848 року, спонукали до активізації українського політичного руху. Валуєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року сприяли розвитку цього руху в Галичині.

Молодь, прагнучи протистояти польському наступу, створювала численні організації, такі як «Руська Бесіда», «Просвіта», «Січ», «Сокіл», «Пласт», «Союз Українок» та інші. Під час Першої світової війни було

сформовано легіон Українських січових стрільців, який став основою українського війська. Ці організації займалися культурно-освітньою діяльністю, зокрема видавали літературу, організовували школи та хорові колективи. Літературні твори, театральні вистави та хоровий спів відігравали важливу роль у формуванні національної свідомості. Українські пісні досліджували й популяризували як вітчизняні, так і іноземні науковці [4, с. 9-11].

Поява стрілецьких пісень стала кульмінацією розвитку національної свідомості та музично-поетичного вираження. Ці пісні були важливою складовою діяльності січових стрільців, відображаючи патріотичні настрої та гармоніюючи з іншими формами мистецтва, такими як живопис і література. Діяльність Українських січових стрільців та Української галицької армії, зокрема їх музичні колективи, під час Першої світової війни активно сприяла створенню, запису та публікації українських пісень, зберігаючи пам'ять про визвольні змагання [4, с. 42-43].

Пісенна творчість січових стрільців (1914–1920) охоплює період національно-визвольних змагань за українську державність. Більшість пісень була створена до 1918 року, тоді як у 1919–1920 ситуація значно обмежила можливості для написання нових творів. Автори стрілецьких пісень, такі як М. Гайворонський та Л. Лепкий, створили різноманітні композиції, які можна класифікувати за ритмічною та інтонаційною структурою. Характерні чіткі парні метри та ритмічні фігури імітують похідний крок, закликаючи до єдності та дій. Наприклад, пісня Л. Лепкого «Ми йдем вперед», написана у 1919 році, випромінює переможний ентузіазм [4, с. 45-46].

Пісні-заклики з фанфарними інтонаціями, як-от «Хлопці, алярм» та «Гей, наступає ми стрільці», є важливим драматургічним елементом. Вони нагадують марші, звучачи як бойова сурма; наприклад, «Гей, наступає ми стрільці» використовує тонічний тризвук. Ліричні марші поєднують похідні мотиви з емоційністю, виникаючи під впливом важких боїв, як у піснях «Йде січове військо» та «Гей, видно село». Ці твори відображають останні походи,

передчуття трагедії та вічну славу національно-визвольних змагань, акцентуючи на складних буднях війни [4, с. 47-49].

Жалібні пісні, які відображають інтонації історичної пісенності XVI–XVII століть, виникли під час складних етапів бойових дій УСС і УГА, зокрема після битв на горі Маківці та під час відступу за річку Збруч. Вони часто згадують загиблих, таких як Р. Луцик і В. Мальований, акцентуючи увагу на смерті та пам'яті про втрати українського народу.

Стиль цих пісень нагадує український епос, поєднуючи музичні символи прощання, жалю та туги. Наприклад, «Ой впав стрілець» і «Заквітчали дівчатонька» мають жалібний маршовий ритм, а «Питається вітер смерти» є однією з перших похоронних пісень. «Ой, та й зажурились» стала символом галицького стрілецтва. Ці твори вирізняються вільним ритмом, емоційною мелодійністю та глибоким мінорним забарвленням, відображаючи трагічні події та пам'ять національного героїзму [4, с. 50-53].

Стрілецька пісенна творчість, що має літературне коріння, є невід'ємною частиною українських військових і мистецьких традицій. Її жанрове різноманіття та мелодичне багатство роблять її яскравим прикладом «музичного літопису» національно-визвольних змагань. Особливості авторської творчості стрільців чітко відображають зв'язок із пісенними традиціями козацької епохи, продовжуючи національні мистецькі традиції. Ці пісні не лише відображають героїчну й трагічну історію народу, але й підкреслюють важливість жертв для нації [4, с. 60-61].

Повстанські пісні. Повстанський фольклор є одним із найменш вивчених аспектів української народної пісенної творчості. За період незалежності України вдалося зібрати значну кількість зразків цього фольклору. Наприклад, один том серії «Літопис УПА» повністю присвячений пісенній традиції українських повстанців і містить безліч народних і авторських пісень. Варто також відзначити ґрунтовне дослідження Г. Дем'яна «Українські повстанські пісні 1940–2000-х років», яке було опубліковано у 2003 році. Проте дослідження фольклору національно-визвольної боротьби ще далеко не вичерпані. Сучасна фольклористика

акцентує увагу на регіональному рівні, вивчаючи локальні особливості усної народної творчості як важливий елемент для формування цілісної концепції загальнонаціональної культури [14, с. 118].

Пісні УПА справили значний вплив на патріотичне та духовне піднесення народу, залишаючись актуальними в пам'яті. Вони представлені у різних жанрах: колядках, маршах, баладах, піснях про кохання та сатиричних творах. Фольклористи називають їх повстанським фольклором, тоді як Р. Крамар характеризує їх як антиокупаційні. Ці пісні мають паралелі з творчістю партизанів сусідніх країн.

Серед важливих видань варто відзначити «Збірник революційних народних пісень» (1946) та «Співаник УПА» (1950). У Західній Україні їх виконували активно, тоді як у СРСР вони були заборонені.

У 1990-х роках дослідники, зокрема О. Правдюк, Г. Дем'ян і Р. Кирчів, почали вивчати та популяризувати ці пісні. Г. Дем'ян збирав матеріали з кінця 1950-х років, а у 2003 році опублікував монографію «Українські повстанські пісні 1940–2000-х років». Важливим джерелом стали канадські видання «Пісні УПА» (1996), які містили бібліографію та архівні матеріали.

Основною мотивацією виникнення повстанських пісень стало усвідомлення необхідності боротьби проти окупації. На відміну від пісень міжвоєнного періоду, вони вирізнялися більшим змістом і різноманіттям сюжетів, відображаючи нові етапи протистояння. УПА спонтанно формувала свій пісенний репертуар, при цьому керівництво активно сприяло їх створенню та поширенню серед повстанців.

Популярність цих пісень свідчила про потребу в консолідації суспільства та художньому осмисленні нових політичних реалій. Вони розповсюджувались через листівки та активно виконувались серед молоді та інтелігенції, відображаючи реалії того часу.

Творення нових пісень зосереджувалося переважно на текстах. Більшість з них залишаються анонімними, а мелодії часто запозичувались з популярних маршів та вальсів, адаптуючись до нових слів.

Пісні УПА охоплювали широкий спектр образів і сюжетів, поділяючись на гімни, марші та ліричні композиції. Марші закликали до єдності та боротьби, втілюючи віру у перемогу, а образ Степана Бандери символізував відданість ідеї незалежності України.

Героїчні пісні відображають загибель повстанців у бою та зраду, зокрема марші, присвячені окремим куреням УПА. У них також активно представлені образи жінок, які виявляють патріотизм і готовність до боротьби. Ліричні пісні передають почуття суму і розлуки з родиною, виражаючи емоції героя як захисника Батьківщини та жертви на полі бою. Більшість з них мають типові сюжетні лінії.

Одним із характерних мотивів повстанських пісень є прощання з коханою, що традиційно зустрічається в козацьких піснях, поєднуючи щасливі моменти з глибокими почуттями розлуки та готовності загинути за Україну. Інша сюжетна лінія пов'язана з образом матері, яка втратила сина-бійця, що відображено в піснях, таких як «Ой там край дороги» і «Там на краю ліса».

Багато пісень розповідають про полеглих партизанів і їх вірних коханок, наприклад, «Хай землю виорять гармати» і «Подай, дівчино, ручку на прощання». Герої часто згадують кохану, матір і Україну в своїх останніх словах.

Серед ліричних творів є численні пісні про кохання, які відображають емоції між дівчиною та молодим повстанцем. Вони описують щасливі моменти, прощання, очікування зустрічі та відчуття неминучої розлуки. Ці почуття переплітаються з роздумами про долю України та обов'язок повстанця. Відданість визволенню України виражається у піснях-присягах та реквіємах, сповнених мужності та відваги.

Повстанську лірику представляють балади, в яких герої УПА — командири, сотники, бійці, юнаки та дівчата — зображені в лірико-епічному стилі. Наприклад, пісні «Гей бували хмари» (про «Савура») та «Над степами, над лісами» (про «Орлика») розкривають обставини героїчної смерті героїв і закликають пам'ятати їхній внесок у боротьбу.

Серед пісень-хронік, таких як «А в неділю дуже рано» (про Данила Пукала), детально викладені події ворожих нападів, під час яких загинули повстанці. Разом із баладою ці пісні формують лірико-епічний шар повстанської пісенності, відображаючи ідеологічно-політичний контекст.

Хоча існують паралелі з радянськими партзанськими піснями, лірика УПА залишається оригінальною. Винятком є пісня «Там під львівським замком», що є українським перекладом радянської пісні. Повстанська пісенність збагачена місцевою лексикою з Волині, Північної Буковини та Східної Галичини.

Образна система поезики пісень УПА складається з лексем і образів, пов'язаних із природою: лісом, полем, конем і могилою. Ці елементи відображають життя повстанців, зокрема у таких піснях, як «За лісом, за гаєм чорний ворон кружить» та «Ой у лісі на полянці стояли повстанці». У художніх засобах часто використовуються метафори, які асоціюють батька з лісом, матір з ніччю, а Україну з їхнім домом.

Заспів пісень має епічний характер і закликає до боротьби. Наприклад, у пісні «Ось день війни народної» звучать мотиви протесту: «Не хочемо Московщини, й німецького ярма», а приспів спонукає: «Повстань, повстань, народе мій». Існують також пісні-марші, що є потужними закликами до дії, такі як «В Чорнім лісі» та «Ми лицарі без жаху і без смерти».

У ліричних піснях прощання часто представлені монологічні сюжети, де повстанець розмірковує про свою долю («Покидаю я рідну Україну»). Діалоги з дівчиною, матір'ю або побратимами також є поширеними («Як повстанець в похід вибирався», «На купині під осокою»). Заклучні куплети виконують роль епілогу, підкреслюючи трагічну загибель молодих повстанців, наприклад, у піснях «Подай, дівчино, ручку на прощання» та «Там за зрубом».

Ознаки маршевих пісень УПА включають ритмічні акценти, які передають енергію та рішучість. Зазвичай вони мають 1–2–3-складові затакти з наголосом на першій долі. Пісні часто починаються з сильно наголошеної

долі, як у «Ой там далеко на Волині», що, незважаючи на відсутність пунктирного ритму, зберігає маршовий характер.

Структура пісень зазвичай складається з куплетів (по 4 рядки) з приспівом. Силаботонічне віршування забезпечує симетричну побудову, а метроритміка підпорядковується регулярній акцентності. Часто пісні починаються вигуком «Ой!», а приспиви містять «Гей!».

Ладотональна основа може бути мінорною з паралельним мажором у приспіві. Паралельно-перемінний лад спостерігається в восьмитактових структурах. Відхилення до тональностей II та IV ступенів надає драматургічного характеру, як у «Подай, дівчино, ручку на прощання». Інтонація секунди відіграє важливу роль у багатьох піснях, підкреслюючи кульмінації.

Мелодіку маршевих пісень УПА характеризують впевнені крокуючі ходи, часто від VII або VI до I ступенів. Заклучні частини формуються через характерний рух на малу септиму вгору, що плавно веде до тоніки. Ці риси відповідають жанровій характеристиці маршів, тому нові тексти часто адаптуються до мелодій українських народних пісень і популярних маршів.

Ліричний аспект пісень УПА домінує, включаючи маршеві композиції, що поєднують кантилену в стилі романсу та вальсу. Багато маршів мають ліричні елементи, які відображають тривогу перед вирішальними моментами, як, наприклад, у «Подай, дівчино, ручку на прощання» та «Ой чути, чут гарматні стріли». Ліричні прощальні пісні у вальсовому ритмі, такі як «Завтра в далеку дорогу», також користуються популярністю.

Лірико-епічний шар повстанських пісень складається з балад та хронік, що об'єднують різні музичні жанри, від балад до маршів і романсів. Наприклад, балада «Гей, чи ж то не яструб» присвячена героєві Д. Карпенку і має епічний стиль із маршовими елементами. Пісня «Гей бували хмари» являє собою маршово-пісенний тип балади. Пісенно-романсовий жанр представлений баладою «Не хочу я тліти повільно», що розповідає про молоду вчительку-підпільницю, виконаною у вальсовому темпі. Інша балада

«Ой що ж то за дивна у полі могила» про бійця УПА також має вальсові риси.

Серед популярних пісень літературного походження — «Гімн безсмертної батави» та «Ми лицарі без жаху і без смерти» В. Пачовського. Значний внесок у цю творчість зробили поети, такі як М. Дяченко, автор пісні «Ми смілі воїни суворі», а також інші, як-от Л. Лепкий і П. Василенко [22, с. 241-246].

Висновки до Розділу 1.

Навіть у жанрі військово-патріотичної пісні український фольклор демонструє багатство форм, різноманіття відтінків, великий діапазон тональностей. Протягом всієї історії українські пісні слугували інструментом для політичного та соціального коментування, даючи можливість людям висловлювати свої думки та підвищувати обізнаність про питання, які інакше могли б залишитися непоміченими або пригніченими. Наприклад, в радянський період українські пісні відігравали важливу роль у боротьбі за незалежність, передаючи розчарування і гнів народу та закликаючи до змін у суспільстві.

Як за доби козацтва, так і в період двох Світових воєн патріотична пісня відігравала консолідуючу роль, підтримувала в українцях відчуття згуртованості перед спільними загрозами та викликами часу. Традиційні образи та художні прийоми надають патріотичним пісням різних епох тяглості та правонаступності синівського обов'язку захисту та відповідальності за країну батьків, тобто Батьківщину.

Окрім змістовного надбання, українська патріотична пісня минулих століть допомогла зберегти матеріальні складові культури (музичні інструменти, традиційний одяг), які підкреслювали зв'язок поколінь і додавали авторитету тематиці нових пісень, місцю та особистості виконання.

Українська патріотична пісня закликала до відсічі зовнішньому ворогу, підтримувала у скрутну хвилину, пояснювала причини та прогнозувала майбутні наслідки історичних помилок. Ще більш емоційно, а отже ефективніше для карбування певних образів у колективній пам'яті, діяли на свідомість українців тужливі, траурні, лиховісні пісні.

Таким чином, традиційність, історична тяглість, багатство та глибина образів і художніх прийомів української патріотичної пісні дала змогу не перерватися навіть у найсуворіші моменти для фізичного та ментального існування українського етносу ідей самобутності, самостійності, героїчного минулого, а отже і не менш героїчного майбутнього.

РОЗДІЛ 2. СТИЛІ ТА ЖАНРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПАТРІОТИЧНОЇ ПІСНІ

2.1. Осучаснення патріотичних пісень минулого.

З 24 лютого 2022 року в Україні помітно зросла цікавість до літератури, музики та, зокрема, до пісень, які символізують національно-визвольний рух як сучасності, так і попередніх епох. Одним із таких важливих творів на сьогодні є пісня «Ой, у лузі червона калина», яка на початку повномасштабного вторгнення стала, ймовірно, неофіційним гімном Збройних сил та країни в цілому. Проте понад 100 років тому ця пісня вже служила гімном військового формування галицьких українців в австрійській армії під час Першої світової війни – легіону січових стрільців. Від кінця 1930-х до кінця 1980-х років пісня перебувала під забороною в радянській Україні як прояв буржуазного націоналізму. Наприкінці 1980-х років заборона на виконання пісні «Ой, у лузі...» поступово ослабла, і вже в 1989 році театр «Не журись» виконав її на сцені. У 1990 році львівський муніципальний хор «Гомін» офіційно реабілітував гімн УСС.

У 1991 році пісня вже здобула таку популярність, що на батьківщині Степана Чарнецького, одного з авторів пісні, встановили символічний пам'ятник. З того часу її популярність тільки зросла: її виконували академічні колективи та популярні артисти, такі як хор ім. Г.Верьовки, капела бандуристів ім. Г.Майбороди, гурти «Гайдамаки» і «7 Men Brass Band», Тоня Матвієнко та інші. Проте справжнього світового визнання пісня «Ой, у лузі...» досягла завдяки емоційно насиченому, але трохи зміненому виконанню лідера гурту «Boombox» Андрія Хливнюка 27 лютого 2022 року, на початку російської агресії проти України. Героїка пісні знайшла відгук у загальному відчутті єдності та боротьби з окупантами. Виконання Хливнюка надихнуло іноземних слухачів і музикантів на створення численних каверів, міксів, рок-версій та перекладів на різні мови, які здобули мільйони переглядів у соціальних мережах.

Пісня «Ой, у лузі...» виявилася настільки універсально патетичною і національно значущою, що однаково цікаво та оригінально звучить у різних жанрах виконання, на різних мовах, акапельно та з супроводом симфонічних чи рок-оркестрів. Її походження є народним, але також і її існування, характер і позачасовість мають колективний авторський аспект. Ця пісня не прив'язана до конкретної епохи і вже далеко виходить за межі лише українського народу. Її популярність та глибинне, тривале існування як цілісного твору перетворюють її на частину світової скарбниці сучасного міжнародного фольклору, ставлячи її поряд із міжнародними піснями [Проблема авторства пісні «Ой, у лузі червона калина» на Міжнародній науково-теоретичній конференції молодих учених 18–19 квітня 2024 р. [Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених, 18–19 квітня 2024 р. У 2 ч. Ч. 1 / За ред. Н. Рябухи та ін. — Харків : ХДАК, 2024. — 320 с. (с. 245-247)].

Ця пісня стала символом боротьби за незалежність України і часто асоціюється з українськими січовими стрільцями, які використовували її як марш під час Першої світової війни. Пісня відновила свою популярність під час новітньої українсько-російської війни як символ національної стійкості та свободи.

Мелодія пісні проста і мелодична, що характерно для народних пісень. Вона заснована на традиційній українській музичній структурі, де використовується мажорний лад. Темп помірний, що надає пісні урочистого й водночас ліричного характеру. Також важливий ритм, який підкреслює маршову ходу, роблячи пісню придатною для виконання в поході чи на марші.

Пісня виконується в діатонічній системі, яка є типовою для українських народних пісень. Основна тональність — мажорна, що передає оптимістичний і патріотичний настрій. Гармонія переважно базується на простих тризвуках і аккордах, що робить мелодію легкою для сприйняття і виконання.

Текст пісні відображає образ червоної калини, яка є символом України та її незалежності. Образ калини традиційно асоціюється з красою, стійкістю та незламністю українського народу. Ліричний герой закликає підтримувати цю боротьбу та зберігати національну самосвідомість.

Пісня набула культового статусу серед українців і стала невід'ємною частиною їхньої культурної спадщини. Сучасні аранжування й інтерпретації «Ой, у лузі червона калина» підкреслюють її значення як гімну свободи й опору.

2.2. Рок- та реп-формати.

Сучасна рок-музика, особливо серед молоді, стала важливим інструментом впливу на суспільство. Чимало українських виконавців активно виступають проти військових конфліктів у країні, зокрема в рамках проекту «Музика гідності». Пісня «Герої не вмирають» Анастасії Приходько є яскравим прикладом цього. У ній відчувається глибока емоційність і зворушливість, а також відображаються традиційні українські цінності, такі як мир і сім'я [1, с. 123].

Пісня «Не твоя війна» від гурту «Океан Ельзи», як зазначає Святослав Вакарчук, є своєрідним рецептом для розуміння, чия насправді війна і як жити далі. Робота над цим треком завершилася у січні 2015 року. Вакарчук підкреслює, що головна ідея, закладена в назві, полягає в усвідомленні того, що українцям століттями нав'язують чужі думки, дії та війни. Настав час взяти на себе відповідальність і ініціативу. У пісні використовуються риторичні запитання, які звучать глибоко і емоційно, залишаючись без відповіді, що підкреслює трагізм сучасної ситуації в Україні та привертає увагу до цієї проблеми.

В «Не твоя війна» Вакарчук звертається не до конкретної особи, а до самої України (матері). Приспів, збудований на риторичних фігурах, відображає трагічні обставини, що склалися на нинішньому етапі історії країни. Кліп, знятий разом із піснею, підсилює її емоційний вплив. У зйомках брали участь не лише члени гурту, а й сотні їхніх прихильників.

Центральним символом кліпу стала монета, що з одного боку має добро, а з іншого – зло. Вакарчук зауважує, що українці часто чекають, куди вона впаде, замість того, щоб взяти ситуацію у свої руки.

Текст пісні містить багато образів-символів, таких як сонце і дим, спокій і тривога, юні думки як символ чистого розуму, а також інші елементи, які відображають фольклорні традиції і роблять композицію зрозумілою для широкої аудиторії [1, с. 119-120].

Рок-версія пісні гурту «С.К.А.Й.» під назвою «Україно» була випущена 23 серпня 2015 року. Ця версія є адаптацією неофіційного гімну України, написаного Тарасом Петриненком. Основна тема цієї патріотичної композиції, як і в багатьох інших, полягає у вираженні любові до рідного краю через яскраві епітети та метафори, такі як «по золотих твоїх стежках», «квітнеш ти» і «не можна не цвісти». Важливе місце займає подвійне заперечення «не можна не любити», яке підкреслює глибокий зв'язок між тим, що заперечується, і тим, що підтверджується.

Гурт «С.К.А.Й.» додав цікавий елемент, включивши речитатив із поеми Тараса Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє послання». Ці пророчі слова Шевченка підкреслюють, що лише національне єднання та мирна боротьба можуть забезпечити щасливе майбутнє для Батьківщини.

Цей твір є важливим кроком у національному відродженні українського народу, оскільки піднімає актуальні питання сучасного стану української державності. Особливість пісні полягає в прямому зверненні до України на початку приспіву, а з розвитком композиції змінюється перспектива — від першої особи однини до першої особи множини [1, с. 120-121].

Гурт «Тартак» розпочав свою історію у 1996 році, коли вперше взяв участь у відбірковому турі фестивалю «Червона Рута» і здобув перемогу. Вони вразили публіку своїми піснями «О-ля-ля», «Подаруй мені кохання» та «Божевільні танці», ставши лауреатами першої премії у жанрі танцювальної музики. Це був важливий крок для гурту, відомого своєю розважальною музикою, але вони також виявили чутливість до подій в країні, зокрема на

сході. У їхніх піснях відчувається відданість військовим і пам'ять про загиблих, з зверненням до природи через епітети, метафори та персоніфікації, такі як «дихає ліс», «пташка на гіллі» і «тиха роса». Вони передають голос справжніх козаків і вільного народу: «Хай ворог зиркає очима хижими, / Нехай гарчить – мені не лячно».

Пісня «Висота (Ніхто, крім нас)» гурту «Тартак» присвячена захисникам Донецького аеропорту і містить міцне гасло «Ніхто, крім нас», створюючи образи через яскраві метафори, які «манять висота» і «штовхають наші міцні серця звуком». Група «Друга ріка» також реагує на події на сході України з піснею «Я чую», яка виражає співчуття до жертв війни. Ці воєнні пісні не лише відображають час, а й стають творами, які відкривають нові історичні та стилістичні напрями.

24 лютого 2022 року стало знаковою датою в історії української музики. Однією з відповідей українського суспільства на цю подію став потужний творчий спротив війні, агресії, бездушності, відчаю, страху та гніву. В перші дні повномасштабної війни соціальні мережі активно поширювали нові патріотичні пісні, які були створені чи написані буквально напередодні. Ці композиції стали підтримкою для українців, допомагаючи їм залишатися сильними, мобілізуватися, долати стрес і об'єднуватися як ніколи раніше. До трендів тоді потрапили як переспівані народні або авторські пісні минулого століття, як «Ой, у лузі червона калина» в акапельному виконанні Андрія Хливнюка і «Зродились ми великої години» гурту «Тінь сонця», так і сучасні танцювальні (Chico & Qatoshi – «Допоможе ЗСУ», PROBASS HARDI – «Доброго вечора» тощо), реп та хіп-хоп композиції (YARMAK ft. ALISA – «Дике поле», Kalush Orchestra – «Stefania» тощо), рокові (БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ – «24/02» та інші), інструментальні (Христина Соловій – «Українська лють» та інші) і навіть комічні (Мюслі Ua ft. Vasia Charisma – «Добрий день everybody», Мюслі Ua – «Вова...» тощо).

2.3. Поп пісні.

Перемога української співачки Джамали на конкурсі «Євробачення 2016» вважається однією з найважливіших подій в сучасній історії України. У національному відборі того року змагалися 18 музикантів та гуртів, і Джамала здобула перше місце з піснею «1944». Для участі у «Євробаченні-2016» у Стокгольмі їй потрібно було знайти значні фінансові ресурси, яких у співачки не було. Це питання було вирішено, коли український телеканал «СТБ» взяв на себе всі витрати на підготовку та участь Джамали в конкурсі.

Одразу після оголошення її як представниці України, Джамала стала однією з фавориток на перемогу. Багато культурних критиків відзначили незвичайний вибір пісні про депортацію кримських татар як «експериментальний». Джамала почала працювати над піснею «1944» у 2014 році, натхненна історіями своєї прабабусі про трагічні події 1944 року, які глибоко вплинули на історію кримських татар. Пісня виконувалася англійською з елементами кримськотатарської мови у приспіві, що підкреслило її унікальність. Завдяки щирим емоціям і неповторному виконанню, Джамала здобула перемогу [1, с. 121].

Пісня «100 бійців», виконана Юлією Донченко («Махіма»), відображає образи українських військових на передовій та передає мотив самопожертви заради Батьківщини через символіку дороги і роздоріжжя. Кліп «Повертайся живим», записаний ведучими ТСН разом із сестрами Тельнюк і гуртом «KozakSystem», емоційно доносить меседж про відновлення життя та важливість виживання.

Гурт «ТІК» присвятив свою пісню «Запах війни» волонтерам, виявляючи повагу до їхнього героїзму та підтримки з боку всього суспільства.

Гурт «Один в каное» у своїй пісні «У мене немає дому» (2019 р.) ніби передбачив масове переселення українців, що відбулося на початку повномасштабної війни, за три роки до неї. Ця композиція не тільки викликала співчуття до вимушених переселенців, а й надихнула багатьох українців на волонтерство та добровільний вступ до лав ЗСУ.

Висновки до Розділу 2.

Ще з кінця 80-х років ХХ століття українська музика стала оживати після кількох десятиліть заборон, утисків, зневаги, знищення. Фестиваль «Червона рута» відкрив та дав поштовх для зародження нових україномовних музичних колективів по всій Україні. Вже тоді почали відроджуватись стрілецькі та повстанські пісні, національний гімн тощо. У першій половині 90-х років через глибоку економічну кризу українська естрадна пісня занепала, особливо це стосується патріотичної пісні. Але вже з 1995-1996 років український шоу-бізнес отримує власне обличчя, не копіює і не обслуговує ринок сусідньої країни, а вкладає кошти у внутрішній ринок.

Гурти «Скрябін», «Тартак», «Океан Ельзи», «Бумбокс», «U-Lord», «Аква Віта», «Плач Єремії», «ТНМК», «ВУЗВ», «ВВ», «Актус», «Пікардійська терція», Ірина Білик, Марина Одольська, Руслана Лижичко та інші замінюють і значно перевершують у телевізійних і радіоефірах українських зірок початку 90-х. Справжній ренесанс української патріотичної пісні починається вже на початку ХХІ століття. Під час Помаранчевої революції гучно і відверто залунали козацькі, стрілецькі, повстанські пісні, стало модно та престижно класти на сучасну музику громадянську лірику Тараса Шевченка, Івана Франка, Олега Ольжича та інших поетів.

Вторгнення ворожих військових формувань 2014 року у Крим та на Донбас ще більше загостило увагу на відродженні українського пісенного спадку та виробленні якісного, економічно рентабельного та націє консолідуючого музичного продукту.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПАТРІОТИЧНИХ ПІСЕНЬ 2022-2024 рр.

3.1. Пісні, які передають внутрішній стан військових.

Пісня «Темна війна» українського гурту Obgrana є яскравим прикладом патріотичної рок-музики, що поєднує потужний текст з насиченими гітарними рифами та емоційним вокалом. Щоб глибше зрозуміти цю композицію, варто звернути увагу на музичні та ліричні елементи, які надають їй особливої сили та значущості.

«Темна війна» інтегрує ключові елементи хард-року та металу. Мелодійна лінія складається з важких гітарних рифів, що формують агресивний і енергійний звуковий фон. Гармонія, побудована на мінорних акордах, надає пісні похмурий і драматичний характер, що підкреслює тематику війни та боротьби. Дисторшн на гітарах посилює відчуття напруги і сили.

Темп композиції швидкий, що підкреслює динаміку та невідворотність подій, надаючи їй маршовий і активний характер, який підвищує бойовий дух і емоційний вплив. Ритм посилюється ударними інструментами, що задають чіткий і рішучий темп, відображаючи енергію боротьби.

Вокальна партія виконана з великою силою та пристрасстю. Голос вокаліста передає глибокі емоції — від гніву і смутку до надії на перемогу. Це типовий елемент рок-жанру, де вокал слугує засобом для вираження емоційної глибини. Існують моменти, коли голос звучить особливо загрозливо і темно, що додатково підкреслює атмосферу композиції.

Текст пісні є центральним елементом, адже він відображає суворі реалії війни та боротьби за свободу. «Темна війна» метафорично зображує бойові дії як темний період, який необхідно подолати на шляху до перемоги. Ліричний герой висловлює готовність боротися з ворогом, незважаючи на всі труднощі, що надає пісні патріотичного звучання та робить її особливо актуальною в умовах сучасних подій.

Аранжування пісні створює важке рок-звучання з домінуванням електрогітар та ударних. Відсутність складних інструментальних партій

компенсується потужною енергією і насиченим звучанням. Інструментальні фрагменти підкреслюють емоційне напруження та бойовий настрій композиції.

«Темна війна» є вагомим внеском у сучасну українську музику, адже вона відображає реалії суспільства під час війни. Пісня підтримує моральний дух слухачів і слугує засобом вираження національної ідентичності та патріотизму.

Композиція «Темна війна» гурту Obrana — це потужна, емоційна та музично насичена пісня, яка точно відображає дух боротьби і реалії війни. Її звучання і текст гармонійно доповнюють одне одного, створюючи вражаючий музичний твір.

3.2. Пісні, які мотивують.

«Хай буде весна» — пісня Макса Барських, випущена в 2022 році, яка стала потужним символом надії та підтримки України під час війни. Мелодія має сучасне звучання, в якому емоційність передається через прості, але виразні музичні лінії. Основна гармонічна структура базується на мажорних акордах, що підкреслюють оптимізм і надію, закладені в тексті, створюючи відчуття світла та сподівання на краще майбутнє.

У пісні використано електронний продакшн, характерний для поп-музики, який гармонійно поєднується з акустичними інструментами, такими як фортепіано та струнні. Це забезпечує баланс між сучасним звучанням і емоційною глибиною. Ритм пісні рівномірний і середнього темпу, що робить її легкою для сприйняття та доступною для широкої аудиторії. Інструментальна частина підкреслює емоційний піковий момент, особливо в приспіві, де звучання стає більш насиченим і динамічним.

Макс Барських виконує пісню з глибоким емоційним залученням, що є однією з її ключових особливостей. Вокальна манера артиста підкреслює особистий характер його переживань, резонуючи з емоціями слухачів. Він використовує як середній, так і високий регістри, що додає виконанню драматизму та інтенсивності.

Текст пісні закликає до єдності, миру та надії на краще майбутнє. «Хай буде весна» виступає як метафора оновлення і перемоги над темрявою, символізуючи прихід миру після важких часів. Ліричний герой звертається до свого народу, підтримуючи дух і віру в світле майбутнє. Цей патріотичний посил особливо резонує в серцях слухачів під час війни.

Композиція «Хай буде весна» викликає сильні емоції завдяки своїй простоті та глибокому змісту. Пісня має мотивуючий характер і вселяє надію, що є надзвичайно важливим у цей час. Вона стала музичним символом підтримки України в боротьбі за мир і свободу.

Загалом, «Хай буде весна» Макса Барських є сучасним гімном надії, що поєднує традиційні елементи з сучасним продакшном. Пісня містить глибокий ліричний зміст, який резонує з актуальними подіями.

3.3 Пісні про вдячність і шану військовим.

Пісня Сергія Мироненка «Герої не вмирають» є патріотичним твором, що втілює глибоку повагу до тих, хто віддав свої життя заради майбутнього свого народу та країни. Ця композиція належить до жанру сучасної української патріотичної музики, яка стала популярною під час війни на сході України.

Мелодія пісні проникає в серце і виразна, побудована на мажорній тональності, що надає їй піднесеного, але водночас скорботного й надихаючого настрою. Простота гармонічної структури ефективно підтримує вокальну лінію, дозволяючи слухачеві зосередитися на тексті та його глибинному змісті.

Темп композиції помірний, що підкреслює серйозність і значимість теми. Ритмічна основа акцентує важливі моменти тексту, не відволікаючи від основного послуху. Аранжування пісні є мінімалістичним, що посилює емоційний ефект. Інструментальний супровід обмежений клавішними або гітарними акордами, створюючи відчуття інтимності та скорботи.

Текст пісні є ключовим елементом, що відображає глибоку пошану до загиблих, які захищали свою землю. Використані образи героїв, які

залишаються живими в пам'яті народу навіть після смерті, підкреслюють ідею, що «герої не вмирають», надаючи твору потужного патріотичного і морального значення. Вокальна партія Сергія Мироненка наповнена емоційною напруженістю. Його голос звучить глибоко і виразно, що дозволяє слухачам відчувати біль і гордість, які він передає через свою інтерпретацію.

Пісня «Герої не вмирають» є яскравим прикладом патріотичної музики, яка зворушує слухачів завдяки потужному емоційному впливу як музики, так і тексту. Вона закликає згадувати про героїв і їхню жертву, надихає вірою в майбутнє та непохитність національного духу.

3.4. Пісні-реквієми

Пісня «Біля тополі» у виконанні Shumei є емоційною композицією з глибоким патріотичним змістом, що відображає переживання людей під час війни.

Текст твору розповідає про втрату коханої людини внаслідок військових подій. Образ «тополі» слугує символом пам'яті та скорботи, поруч з якою спочиває герой. Основна тема — це біль і смуток від втрати, а також глибока любов до рідної землі і тих, хто загинув, захищаючи її. Тополя, що асоціюється з Україною, підсилює емоційний вплив пісні.

Композиція має ліричну структуру з повільним і плавним темпом. Вокал Shumei звучить м'яко, виразно та емоційно, що дозволяє слухачам глибше зануритися в зміст. Мінімалістичний акомпанемент, який складається з гітари та клавішних, підкреслює простоту та інтенсивність почуттів. Саундтрек нагадує традиційні українські ліричні мелодії, що ще більше наближає пісню до народних мотивів.

Голос Shumei звучить широко та проникливо, передаючи глибину переживань. Його спів відрізняється чистотою інтонацій і гармонійно поєднується з музичним супроводом. У виконанні відчувається певна відстороненість і смуток, що відповідає темі пісні.

Основний емоційний акцент композиції — це біль від втрати та глибока туга. Проте у цьому сумі також відчувається гордість за героїв і віра в краще майбутнє. Музика і текст разом викликають у слухача почуття співпереживання та пам'яті про тих, хто не повернувся з війни.

Пісня «Біля тополі» Shumei поєднує сучасні музичні стилі з українською традиційною ліричною спадщиною, що робить її близькою багатьом українцям, особливо в нинішніх умовах.

Висновки до Розділу 3.

Проаналізувавши лише кілька знакових патріотичних пісень, що активно у великій кількості з'являються за останні три роки, тим не менш можна зробити висновок із загальної тенденції музичного процесу в Україні. Через те, що у попередні роки Незалежності українське суспільство масово не стикалося з війною, захистом як географічної території, так і культурного простору України, у царині патріотичної пісні використовувались образи і мотиви інших, більш героїчних епох. Переспівувались козацькі пісні або інші історичні пісні, стиль виконання наближався до фольклору. Такі твори мали невеликий резонанс у суспільстві як через форму, так і знову ж таки не дуже актуальний у масі своїй зміст. Відтак, музичному продукту бракувало якості, суспільного та екномічного зворотного зв'язку.

Однак технічні можливості останніх років і тим паче суспільний виклик повномасштабної військової агресії проти України докорінно змінило ситуацію у музичній культурі. Російськомовні раніше виконавці перейшли на українську мову, якісно та щиро створені пісні у поєднанні з професійними кліпами або документальним емоційним відеорядом виводять патріотичні пісні у ТОП-10 не лише українських сегментів Інтернет-ресурсів, а стають світовими хітами. Сучасні патріотичні пісні насичені не тільки історичними, а в більшій мірі живими, актуальними, а відтак взірцевими образами захисників і захисниць, волонтерів, добровольців, активістів силу спротиву на окупованих теренах, представників героїчних професій – медиків, рятувальників, енергетиків, загиблих воїнів та їх близьких.

Таким чином, у патріотичних піснях останніх трьох років у порівнянні з піснями попередніх років Незалежності України ми бачимо більш гармонійне поєднання громадянського виразу, якісного звучання та економічної спроможності.

ВИСНОВКИ

На відміну від часів бездержав'я, коли література, фольклор були єдиною можливою «крицею» та «зброєю» українців, на початку XXI століття патріотична пісня в Україні стала невід'ємним атрибутом майданно-революційного, добробатівсько-волонтерського, державницького та військового спротиву агресивного до українського народу політичного та мілітарного пресингу. Але суспільна, культурно-історична, охоронно-захисна, мотиваційна та рефлексійна функція у фізичному та менталітетному вимірах патріотичної пісні від того не зменшилась, а навпаки збільшилась та поглибилась. Про це свідчать як ремейки фольклорного спадку, омузичення громадянської лірики XIX століття та відродження розстріляної поезії 20-30-х років XX століття, так і популяризація повстанської пісні, сучасні рок-балади, маршеві та танцювальні хіти, тужливі ліричні композиції, сатиричні музичні меми та багато іншого.

Крім того, ці музичні продукти отримують заслужену високу оцінку міжнародної спільноти не тільки як трендові політичні твори країни-жертви, країни-воїна, країни-рятувальниці Європи, а й як пісенні шедеври, переможці пісенних конкурсів, підкорювачі чартів, вірусні хіти, що викликають у Світі хвилю каверів, реміксів тощо.

Серед патріотичних пісень України дедалі більше життєстверджуючих мотивів, оптимізму, віри в Перемогу над ворогом, що не можна не відрізнити від переважно мінорних жалоб за «полеглим козаком» чи «молодим повстанцем» минулих епох. Це можна пояснити короткотривалістю періодів консолідації українського народу в минулому, коли той чи інший варіант української державності міг протриматись один-два роки максимум. Тридцять три роки Незалежності, тобто статистичний вік одного-півтора поколінь, та ще й в інформаційну добу та здебільшого часів демократичного устрою, змогли швидко і фундаментально загартувати українську націю, перепрограмувати тужливу та вихолощену, безнадійну та виморену репресіями та Голодом українську душу на бурхливо творчу вдачу народу-звитяжця.

Таким чином, сучасна українська патріотична пісня є невід'ємним компонентом сьогодення, вона проникає в усі сфери життя українців, виховує у молоді національну свідомість та патріотичні почуття, відроджує ці одвічні цінності, доступна широкій аудиторії і саме розвиток пісенної творчості патріотичного спрямування формує активну життєву позицію українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзинглюк О.С., Гречиха В.А. Патріотична пісня як невід'ємний елемент національної свідомості українців // Закарпатські філологічні студії. Випуск 9. Том 2. – с. 118-123.
2. Історія української музики. У 7 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, редкол.: Г.А. Скрипник (голова та ін.). – К., 2016. – Т. 1. Кн. 1: Від найдавніших часів до XVIII століття. Народна музика. – 2016. – 440 с.
3. Катрич О. Виконавський стиль та музичне стилетворення (до питань моделювання аналітичної оптики) // с. 111-118
4. Кобрин Н. В. Стрілецькі пісні літературного походження: витоки та особливості жанру. – Львів, 2007. – 96 с.
5. Козаренко О. Національна музична мова в дискурсі постмодернізму //
6. Корній Л. П. Історія української музики. Ч. II. – К.: ВАТ «КДНК», 1998. – 389 с.
7. Лігус О. М., Лігус В. О. Теоретичні аспекти проблеми стилю в музикознавчих дослідженнях XX – початку XXI століття // Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство. Вип. 40. 2019. – с. 106-111.
8. Марік В. Концептуальна система сучасного вітчизняного музикознавства // Музичне мистецтво і культура. 2016. Випуск 22. – с. 237-249.
9. Мозгальова Н. Г., Новосадова А. А., Лученко О. В. Роль українських народних пісень у музично-естетичному та патріотичному вихованні майбутніх викладачів мистецьких дисциплін // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогічні науки. 2023. Випуск 3. – с. 41-45
10. Москаленко В. Лекції з музичної інтерпретації: Навчальний посібник. – К.: , 2013. – 250 с.
11. Муха А. І. Композитори України та української діаспори: Довідник. – К.: Муз. Україна, 2004. – 352 с.
12. Олексюк О.М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. - К.: КНУКіМ, 2006. - 188 с.

13. Павлюк, Н., Малашевська, І., Науменко, М. (2022). Патріотичне виховання студентської молоді засобами музичного мистецтва. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 108–112
14. Пуківський Ю. Повстанські пісні з голосу Софії Парпан із села Долиняни Рогатинського району Івано-Франківської області // *Міфологія і фольклор*. 2016. №3-4. – с. 118-124.
15. Радчук Н. І. Роль пісні у військово-патріотичному вихованні козачат // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2014, № 7 (41). – с. 346-354.
16. Сідлецька Т. І. Народно-інструментальне мистецтво України як явище музичної культури // *Мистецтвознавство*. 2019. – с. 338-341.
17. Стрілецькі пісні / Упоряд., запи, вступ ст., комент. та додаток О. М. Кузьменко. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. – 640 с.
18. Українська музична енциклопедія. Т. 1. НАН України ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, редкол.: Г.А. Скрипник (голова). – К., 2006. – 680 с.
19. Українська музична енциклопедія. Т. 2. НАН України ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, редкол.: Г.А. Скрипник (голова). – К., 2008. – 664 с.
20. Українська музична енциклопедія. Т. 3. НАН України ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, редкол.: Г.А. Скрипник (голова). – К., 200. – с.
21. Українська музична енциклопедія. Т. 4. НАН України ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, редкол.: Г.А. Скрипник (голова). – К., 2016. – 553 с.
22. Українська музична енциклопедія. Т. 5. НАН України ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, редкол.: Г.А. Скрипник (голова). – К., 2018. – 530 с.
23. Українські народні пісні. Серія Класика української літератури. – К.: Відкрита книга, 2014. – 334 с.
24. Українські традиції. Серія Перлини української культури. – Х.: Фоліо.
25. Франко І. Як виникають народні пісні
26. Чабаненко Н. А. Неофольклоризм як стильовий напрям в композиторській творчості ХХ ст. // *Культура і сучасність*. 2019, №2. – с. 137-141.

27. Чекан Ю. Музична критика в Інтернеті. – с.238-244 // [Інститут мистецтвознавства - Історична довідка \(etnolog.org.ua\)](http://etnolog.org.ua)
28. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю: Навчальний посібник. – К.: Заповіт, 1998. – 368 с.